

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Чернишова О. О.

У статті розглянуто теоретико-правові основи протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. З'ясовано теперішній стан правопорушень у сфері інтелектуальної власності, а також запропоновані шляхи удосконалення протидії правопорушенням у зазначеній сфері.

Ключові слова: інтелектуальна власність, правопорушення, протидія, удосконалення.

В статье рассмотрены теоретико-правовые основы противодействия правонарушениям в сфере интеллектуальной собственности. Выяснено нынешнее состояние правонарушений в сфере интеллектуальной собственности, а также предложены пути совершенствования противодействия правонарушениям в указанной сфере.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, правонарушения, противодействие, совершенствование.

The article reviews the theoretical and legal foundations combating violations of intellectual property rights. It is shown the current state of crime in the area of intellectual property and the ways of improving combating illegal in this area.

Keywords: intellectual property, tort, resistance, improvement.

Ступінь захисту прав інтелектуальної власності небезпідставно можна вважати показником розвитку цивілізації та рівня демократії в державі. Надійний захист прав інтелектуальної власності є пріоритетним для України на шляху до Європейського Союзу та входження до чинних світових економічних і культурно-гуманітарних спільнот.

У сучасних умовах глобальної конкуренції й поглиблення інтеграції у світове господарство важливим фактором забезпечення соціально-економічного зростання є науково-технічний прогрес та інтелектуалізація основних факторів виробництва. В Україні дедалі більша частина валового внутрішнього продукту формується за рахунок об'єктів інтелектуальної власності та інновацій, роль яких в економіці й суспільстві постійно зростає, а разом з цим зростає й рівень правопорушень у сфері інтелектуальної власності, з'являються нові способи їх учинення.

Окремі питання щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності знайшли своє відображення в дослідженнях таких науковців, як: А.М. Волощук, О.М. Головкова, Н.П. Дригваль, І.Г. Запорожець, Г.В. Корчевний, І.С. Кравченко, О.М. Тропіна, Х.П. Ярмак та ін. Проте значна кількість актуальних питань, які виникають на практиці в процесі протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, ще не знайшли свого наукового відображення.

Метою статті є дослідження стану протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, а також визначення можливих рекомендацій і

напрямок щодо удосконалення протидії зазначеним правопорушенням.

Однією з проблем сучасної системи охорони інтелектуальної власності є активізація правопорушень і злочинів у сфері інтелектуальної власності, необхідність постійного розширення правової охорони на нові технології, що виникають у результаті науково-технічного прогресу [1, 173]. Зазначені проблеми системи охорони інтелектуальної власності дозволяють зробити висновок про існування необхідності удосконалення протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності.

Державна служба інтелектуальної власності, як суб'єкт управління інтелектуальною власністю та протидії правопорушенням у зазначеній сфері регулярно здійснює заходи щодо покращення охорони й захисту інтелектуальної власності. Серед таких заходів вагоме місце займають науково-методичні конференції, семінари, а також круглі столи. Так, 23 червня 2014 року в Києві в Українському національному інформаційному агентстві "Укрінформ" відбувся спільний соціальний захід Українського альянсу по боротьбі з підробками та піратством (УАПП) та Державної служби інтелектуальної власності України (Державна служба) "Я купую справжнє! Я не купую підробок!", який пройшов у форматі круглого столу "Основні напрямки діяльності органів державної влади України щодо захисту прав інтелектуальної власності". Участь у зазначеному заході взяли понад 50 осіб - широке коло громадськості та представників органів державної влади (правоохоронних, контролюючих, судових, місцевого самоврядування).

За словами начальника відділу захисту прав інтелектуальної власності Департаменту державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України Андрія Чигарського, МВС системно вживає заходів, спрямованих на виявлення та участь у розкритті кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, створення й удосконалення необхідної для протидії цим явищам законодавчої бази, напрацювання методик документування нових форм учинення кримінальних правопорушень. Основна увага приділяється протидії тиражуванню й розповсюдженню на території держави контрафактної аудіовізуальної продукції, насамперед дисків для лазерних систем зчитування, неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення, а також викриттю фактів виробництва й поширення фальсифікованої продукції з незаконним використанням торговельних марок відомих вітчизняних і зарубіжних виробників. Так, у результаті вжитих заходів у 2013 році було відкрито 846 кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема 433 кримінальні провадження за фактами порушення авторського права та суміжних прав, 91 - за фактами незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, 296 - за фактами незаконного використання знаків для товарів і послуг і 26 - за фактами порушення прав на об'єкти промислової власності. За 2013 рік

підрозділами Департаменту державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України було ліквідовано 110 підпільних цехів, які виробляли різноманітну контрафактну продукцію, зокрема 40 - з тиражування піратської аудіовізуальної продукції та 70 - з виробництва фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів і послуг відомих вітчизняних і зарубіжних товаровиробників.

У правопорушників вилучено понад 651 тис. примірників аудіовізуальної продукції на загальну суму понад 31 млн. грн. і фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів і послуг на загальну суму близько 31 млн. грн. З початку 2014 року відкрито 306 кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема 157 - за фактами порушення авторського права та суміжних прав, 36 - за фактами незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, 108 - за фактами незаконного використання знаків для товарів і послуг та 5 - за фактами порушення прав на об'єкти промислової власності. Припинено діяльність 28 підпільних цехів, з них 23 - з виробництва фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів і послуг відомих вітчизняних і зарубіжних товаровиробників, а також 5 - з тиражування контрафактних компакт-дисків із записами аудіовізуальної продукції та фонограм. У правопорушників вилучено фальсифікованої та контрафактної продукції на загальну суму 7,3 млн. грн. [2].

З урахуванням зазначеного, за умови відсутності офіційних статистичних даних з питань протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності можна зробити висновок про достатньо високий рівень правопорушень у зазначеній сфері, та, відповідно, недостатньо ефективні заходи протидії ним, які потребують удосконалення.

Необхідно зазначити, що в сучасній науковій літературі розглядаються такі терміни, як протидія, боротьба, попередження, запобігання, припинення, профілактика адміністративних правопорушень. На сьогодні в європейських країнах упроваджується комплексний підхід, який поєднує запобіжні й репресивні заходи, що позначаються терміном "протидія". Так, питання щодо поняття, змісту, форм протидії правопорушенням досліджували І.К. Василенко, В.І. Варивода, А.М. Волощук, А.Ф. Гаджихмедов, О.В. Кузьменко, Д.І. Минюк, В.Є. Тамбовцев, О.В. Ткаченко та інші науковці.

Як вже було зазначено, термін "профілактика правопорушень" широко вживається в спеціальній літературі адміністративного права й у загальному розумінні уявляється як різновид соціального управління, як система соціально-економічних, суспільно-політичних, організаційних, правових і виховних заходів, направлених на виявлення й усунення або нейтралізацію причин і умов скоєння правопорушень, протидія асоціальним вчинкам, формування правомірної поведінки громадян і посадових осіб. Слово "профілактика" (prophylaktikos) грецького походження і в перекладі на українську мову означає "запобіжний, попереджувальний" [3, 156].

Поруч з цим, запобігання вчиненню адміністративних правопорушень - це соціально спрямована діяльність держави, її органів і їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян з виявлення причин і умов вчинення адміністративних правопорушень,

ліквідації факторів, які сприяють формуванню антигромадських установок громадян, і забезпечення під час здійснення такої діяльності прав і свобод громадян. Отже, запобігання адміністративним правопорушенням посядає суттєве місце в загальнодержавній системі боротьби з правопорушеннями.

У чинних нормативно-правових актах йдеться й про припинення правопорушень (ст. 1 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" [4]), їх попередження та припинення (ст. 10 Закону України "Про міліцію" [5]; ст. 18 Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" [6]), запобігання й припинення (ст. 2 Закону України "Про міліцію" [5]). Але саме визначення адміністративного припинення надається через сукупність заходів державного примусового припинення правопорушень, що розпочалися або готуються, поновлення порушених ними суспільних відносин, забезпечення ненастання шкідливих наслідків діянь, а також умов для притягнення винних до відповідальності.

Однак, на нашу думку, серед зазначених термінів, найбільш широким за змістом є термін "попередження", який охоплює всі інші категорії, зокрема такі, як "профілактика" та "запобігання" [7, 660]. Так, термін „попередити” означає „своєчасними заходами запобігти здійсненню або виникненню; зробити щось наперед завчасно, аби запобігти певним подіям”. У зв'язку з цим відзначимо, що "попередити правопорушення" буквально означає запобігти його скоєнню, тобто оберегти громадян, суспільство, державу від настання протиправного результату. Крім того, сам термін "попередження" є складовим такого поняття, як „боротьба з правопорушеннями”.

З точки зору лексики, слово "протидіяти" тлумачиться як "...спрямовувати дію проти іншої дії, перешкоджати їй" [8, 992]. Поруч з тим, етимологічний аналіз слів "боротьба" та "протидія" дозволяє дійти висновку, що термін "протидія правопорушенням" має ширше значення й полягає не тільки в активних діях щодо подолання правопорушень, а й у перешкоджанні їх вчиненню. Отже, протидія правопорушенням є складним перманентним соціальним явищем.

На сучасному етапі протидію правопорушенням у сфері інтелектуальної власності можна охарактеризувати як складну діяльність, яка потребує вдосконалення й реалізації комплексу невідкладних заходів, як з боку влади, так і з боку суспільства, що неможливі без ретельного аналізу її розвитку протягом тривалого часу.

З метою ефективного функціонування системи протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності необхідно чітко визначення для всіх учасників цього механізму об'єкта впливу, мети й задач роботи (їх функції не повинні дублюватися), забезпечення їх взаємодії, коло повноважень повинні мати як правову, так і методологічну регламентацію, реалізація протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності повинна здійснюватися професійно підготовленими в зазначеній сфері спеціалістами.

Отже, можна впевнено сказати, що ефективність протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності може бути досягнута лише шляхом зміцнення основ загальної організації зазначеної діяльності.

Серед напрямів діяльності державних органів зі зміцнення організаційних основ протидії правопорушенням у зазначеній сфері можна виділити:

структурно-функціональний (нормативно-правове впорядкування роботи органів усіх галузей державної влади шляхом усунення конфліктів і протиріч між ними при прийнятті будь-яких рішень щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності);

правоохоронний (зміцнення правоохоронної системи з метою досягнення таких задач, як надійний захист прав і законних інтересів правовласників і споживачів, ефективна протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності задля сприяння економічній стабільності країни);

профілактичний (підвищення рівня правової свідомості населення, поважного ставлення до чинного законодавства, а також спонукання до активного співпраці з правоохоронними органами щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності).

Кожен з правоохоронних органів здійснює зазначену протидію в межах своєї компетенції, у зв'язку з чим великого значення набуває конкретизація цілей і завдань, що поставлені перед кожним з них.

У рамках цього процесу можуть бути виділені такі актуальні напрями, як:

чітке розмежування компетенції суб'єктів протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності;

оптимізація роботи всіх ланок (компонентів) системи щодо їх протидії правопорушенням;

подальший розвиток організаційних основ співпраці різних суб'єктів і координації в управлінні системою [9, 134].

Одним з важливих аспектів правозастосування є співпраця та координація між правоохоронними органами. В Україні відповідальність за регулювання й забезпечення дотримання прав ІВ несе ряд державних органів [10], включаючи ДСІВУ, Державне підприємство “Український інститут промислової власності”, Державне підприємство “Українське агентство з авторських та суміжних прав”, Антимонопольний комітет України, Вищий господарський суд України, Апеляційний суд України, Генеральна прокуратура України та Міністерство доходів і зборів України. Хоча ці органи й співпрацюють між собою, рівень цієї співпраці має бути підвищений. Запровадження форм ефективної співпраці та координації особливо важливе у сфері піратства в мережі Інтернет і правозастосування загалом.

Вважаємо доречними наступні рекомендації щодо поліпшення координації між виконавчими органами, а саме: створення Міністерством внутрішніх справ України та Генеральною прокуратурою України єдиної методології й керівних принципів щодо розслідування й кримінального переслідування за порушення прав ІВ для того, щоб особи, які здійснюють переслідування, мали можливість належним чином розслідувати адміністративні та кримінальні справи, а також для забезпечення єдиного підходу до таких справ по всій країні;

заохочення митних органів і міліції до більш активної участі в розробці й використанні існуючих технічних засобів для збору та обміну інформацією. Обмін інформацією між митними органами, зокрема інформацією, потрібною для більш точного визначення та відстеження відправлень, підозрюваних у наявності товарів, що порушують права ІВ;

удосконалення технічної інфраструктури та розвиток он-лайн-мереж для надання органам з правозастосування у сфері прав ІВ можливості для здійснення швидкого обміну інформацією з питань правозастосування, зокрема

повідомлення в режимі реального часу про підозрілі товари, місця виробництва продукції, канали дистрибуції й ключові точки продажу;

співпраця зі Всесвітньою митною організацією з метою використання системи IPM;

проведення досліджень і надання інформації про технічні інструменти й системи, призначені для запобігання правопорушенням і розслідування (зокрема системи відстеження, які допомагають відрізнити оригінальну продукцію від контрафактної);

розробка баз даних для збору, зберігання та аналізу інформації про масштаби й наслідки порушень прав ІВ, національних прецедентів щодо таких порушень, а також про системи, призначені для розширення доступу органів державної влади та приватних суб'єктів до інформації;

випуск документів, необхідних для реалізації прав ІВ, таких як довідники й посібники, та їх надання правоохоронним органам [11].

Профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності займає вагомe місце серед заходів протидії правопорушень у зазначеній сфері. Його вдосконалення можливе шляхом належної організації взаємодії органів внутрішніх справ з організаціями колективного управління правами авторів, які в межах своїх повноважень можуть направляти звернення до директорів ринків з пропозицією прийняти профілактичні заходи в зазначеній діяльності (оголошення по гучному зв'язку про недопустимість торгівлі контрафактною продукцією, орієнтування служби безпеки на виявлення зазначених порушень, розміщення на території агітаційних плакатів).

Необхідно також зазначити, що нормативно-правові акти забезпечують упорядкованість і злагодженість організації, порядок діяльності суб'єктів протидії правопорушенням у сфері ІВ, визначають відповідну компетенцію органів державної влади, правосуддя, громадських організацій, юридичних і фізичних осіб.

Поруч з цим, термін “правове забезпечення” не має самостійного визначення на доктринальному рівні. Так, на нашу думку, під правовим забезпеченням необхідно розуміти діяльність уповноважених органів, яка спрямована на розробку, прийняття та вдосконалення певних нормативно-правових актів.

Правове забезпечення діяльності щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності включає її нормативне регулювання шляхом внесення змін до існуючих і прийняття нових нормативних актів, які повинні забезпечити професійну діяльність працівників ОВС, а також конкретизувати права суб'єктів протидії щодо здійснення певних заходів [9, 136].

Окрім того, необхідною умовою ефективної протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності є взаємодія ОВС із засобами масової інформації. За допомогою останніх здійснюється передача громадянам певної інформації, що впливає на формування позитивної громадської думки про діяльність ОВС, а також на правосвідомість громадян. На нашу думку, обґрунтованим є не тільки висвітлення результатів діяльності ОВС щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, а й інформації (соціальна реклама) щодо збитків, шкоди зазначених правопорушень [9, 126].

Отже, зазначене підтверджує нашу думку з приводу того, що протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності є складним перманентним соціальним явищем, загальним родовим поняттям, що охоплює комплекс правових та організаційних заходів,

які застосовуються з метою недопущення вчинення протиправних діянь у сфері інтелектуальної власності, запобігання їх розвитку шляхом припинення, виявлення осіб, які їх вчинили, і притягнення винних у їх вчиненні до відповідальності.

Поруч із зазначеним, ми можемо впевнено зауважити про наявність проблемних питань, які виникають у процесі здійснення протидії правопорушень у сфері інтелектуальної власності й необхідність прийняття вагомих, конструктивних рішень, що будуть відповідати сучасним умовам.

Література

1. Віра Валле. Спадок Джеймса I та королеви Анни: охорона інтелектуальної власності в часі й просторі. - К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2010. - 216 с.: іл.

2. Скажемо підробкам - ні! // Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності в Україні. - [Електронний ресурс]: http://sips.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=2631&s=print.

3. Большая советская энциклопедия [Текст]: в 30 т. / голов. ред. А.М. Прохоров. - 3-е изд. - М.: Советская энциклопедия, 1970-1978. - Т. 21: ПРОБА - РЕМЕНСЫ. - 1975. - 639 с.

4. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно з Законами України: за станом на 12.06.2011 р. № 3412-17. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

5. Про міліцію: закон України від 20.12.1990 р. № 565-XII із змін., внес. згідно з Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 04.04.2012 р. № 4447-17. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

6. Про організаційно-правові основи боротьби

з організованою злочинністю: закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII р. із змін., внес. згідно з Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 05.06.2011 р. № 3334-17. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

7. Юридична енциклопедія [Текст]: в 6 т. / голов. ред. Ю.С. Шемшученко. - К.: Укр. Енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1998-2004. - Т. 4: Н-П. - 2002. - 717 с.

8. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. - К.; Ірпінь: Перун, 2002. - 1440 с.

9. Адміністративно-правові аспекти діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності: Монографія / А.М. Волощук, Х.П. Ярмакі, О.О. Чернишова. - Одеса.

10. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), "Україна. Відомства з питань авторського права та промислової власності". - [Електронний ресурс]: http://www.wipo.int/directory/en/contact.jsp?country_id=177

11. Розвиток і захист інтелектуальної власності в Україні: Звіт 2014 BASCAP (Бізнес-ініціативою Міжнародної торгової палати щодо зупинення підробок і піратства) та ICC Ukraine (Національним комітетом Міжнародної торгової палати). - [Електронний ресурс]: http://sips.gov.ua/i_upload/file/Ukraine_IP_Report_UKRAINE_LR.pdf.

*Чернишова О.О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри інформаційно-технічного
забезпечення та спеціальної техніки*

*ОДУВС
Надійшла до редакції: 09.10.2014*